

schreven was ¹⁾, het boek Tobias vertaalde Hieronymus uit een „Chaldeeusche“ exemplaar. ²⁾ Het boek des Siracida, hetwelk de kleinzoon van den schrijver, gelijk deze zelf in den proloog verhaalt, in het Grieksch vertaald heeft, beweert Hieronymus nog gezien te hebben, zooals het oorspronkelijk geschreven was, in de „Hebreeuwsche“ taal; er zijn heden nog spreuken uit dit boek in de Talmudische en Rabbinische geschriften voorhanden.

Hieronymus kende het onderscheid tusschen de Hebreeuwsche en de zoogenoemde Chaldeeusche taal zeer goed. „Omdat de taal der Chaldeërs aan de Hebreeuwsche taal naverwant is“, zegt hij in de voorrede tot het boek Tobias, „zoo heb ik naar iemand, die beide talen (utriusque linguae) volkomen machtig was, omgezien, en datgene, wat hij mij in Hebreeuwsche woorden uitdrukte, door een snelschrijver in de Latijnsche taal op papier laten brengen.“

Maar deze kennis verdween meer en meer. Uit de middeleeuwen kunnen wij behalve de proselyten, welke uit het Jodendom hunne kennis van de Hebreeuwsche taal en dan ook der Arameesche dialecten, voor zoo ver zij de plaats van het oude Hebreeuwsch ingenomen hadden, medebrachten, slechts weinige namen noemen van mannen, die zich te dezen opzichte onderscheidden, hoofdzakelijk den naam van Nicolaus de Lyra, aangaande wien ook daarom niet het minst het oude spreukje werd verzonnen: Si Lyra non lyrasset, Lutherus non saltasset.

Toen men ten tijde der Hervorming weder begon het geheele gebouw der theologie op te trekken op den grondslag der Heilige Schrift, gelijk die uit zich zelve moet verklaard worden, naar het beginsel: *Sacra Scriptura sui ipsius interpres*, en men dus als van zelf daartoe geleid werd, de talen, waarin het Gode beliefd heeft, ons Zijn Heilig Woord bekend te maken, te onderzoeken en te doorvorschen en te doorgronden, moesten ook vragen rijzen als deze: in welke taal zijn de boeken des Nieuwen Testaments oorspronkelijk geschreven, de redevoeringen des Heeren oorspronkelijk gehouden geworden? Welke was de moedertaal des Heeren en Zijner apostelen? Hebben dan de apostelen en evan-

¹⁾ Praefatio ad librum Judith.

²⁾ De „Hebreeuwsche“ bewerkingen (twee zijn afgedrukt in Briani Waltoni